

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ KARMA EĞİTİME İLİŞKİN FİKİRLER VE TARTIŞMALAR¹

Selman Tunay KAMER

Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Türkiye

İlk Kayıt Tarihi: 17.06.2014

Yayına Kabul Tarihi:07.08.2014

Özet

Bu araştırmanın temel amacı, “Türk eğitim sisteminde II. Meşrutiyet döneminde karma eğitime ilişkin fikirlerin ve tartışmaların incelenmesidir.” Araştırma için karma eğitim konusunun seçilme nedeni Türk kültür ve sosyal yaşamında önemli olan karma eğitimi, eğitimcilerin ve aydınların nasıl yorumladığının tespit edilmesidir. II. Meşrutiyet döneminde karma eğitimin uygulanması konusunda ileri sürülen fikirlerin ve yapılan tartışmaların çoğunluğu kadınların daha üst seviyede eğitim almalarının gerekli ve karma eğitimin çağdaş eğitim yaklaşımı olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda daha çok kadın eğitimci ve aydınların yazılarına rastlanmıştır. Ayrıca bu dönemde Avrupa izlenimlerine yer verilmesi ülkemizin çağdaş medeniyetler seviyesine çıkma arzusunun da kadınların eğitilmesiyle olabileceği düşüncesinin olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Yine kadınların sosyal hayatta da erkeklerle birlikte olabileceğinin kabullenilmesi de karma eğitim fikrinin gündemde kalmasını etkilediği düşünülebilir.

Anahtar Kelimeler: *Karma eğitim, karma eğitim tartışmaları, II. Meşrutiyet dönemi eğitim*

THE IDEAS AND DEBATES ON COEDUCATION DURING THE SECOND CONSTITUTIONAL ERA

Abstract

The main objective of this research is to analyze “the ideas and debates in Turkish Education System on coeducation during The Second Constitutional Era”. The reason for choosing coeducation as the subject of this research is to show how the teachers and intellectuals evaluate coeducation that plays an important role in Turkish cultural and social lifestyle. Ideas that defend coeducation and most of the discussions during The Second Constitutional Era result from the claims that defend the necessity of education of women and coeducation is the modern educational approach. Therefore, we see writings of female instructors and intellectuals more than others. In addition, impressions of Europe are expressed because reaching the degree of modern civilizations can be realized by the education of women. It can also be said that acceptance of the idea that women can participate in social life with men has affected coeducation to be on agenda.

Key Words: *Coeducation, Discussions of coeducation, Education in The Second Constitutional Era*

1. Yazarın, Prof. Dr. Yahya AKYÜZ danışmanlığında hazırlanan doktora tezinden üretilmiştir

1. Giriş

Karma eğitim Türk eğitim tarihinin önemli konularından birisidir. Tarihsel süreçte örneğin, Osmanlı Devleti dönemi boyunca kızlar sadece ilk eğitim görebildiği için karma eğitim bir sorun olmamıştır. Daha sonra kurulan Avrupa tarzındaki okullar da erkekler ve kızlar için ayrı ayrı yapılmıştır. Kız Rüşdiyesi, Kız İdadisi, Kız Sultanisi, İnas Darülfünunu gibi kızlara özel okullar vardır.

Karma eğitime geçiş ve karma eğitim uygulamaları konusundaki tartışmaların daha çok II. Meşrutiyet dönemi ve sonrasında yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Karma eğitim sorunu Meşrutiyet dönemi sonlarında her düzeydeki öğretim kurumlarında okuyan ve okumak isteyen kızların çoğalması, erkekler ve kızlar için ayrı ayrı okullar açılmasındaki çeşitli güçlükler ve ekonomik imkânsızlıklar gibi nedenlerle gündeme gelmiş ve tartışılmaya başlanmıştır. Bunda dönemin eğitimcilerinin ve aydınlarının rolü büyük olmuştur.

Karma eğitimle ilgili bu dönemde yapılan tartışmalar ve ileri sürülen fikirler kadınların daha üst seviyede eğitim almalarıyla ilgilidir. Bunun sonucunda öncelikli olarak kızlar için bazı eğitim kurumları açılmıştır. Kız ve erkek okullarının ders programları, burada görev yapacak idareci ve öğretmenin özellikleri, okul sayılarının artırılması gibi konular kadın erkek eşitliği düşüncesini ortaya çıkarmış bu da karma eğitim ile ilgili fikirlerin oluşmasını sağlamıştır.

Kadın eğitimi ve Darümuallimat

Açılışı her ne kadar bu dönem içinde olmasa da gelişmesi ve etkileri bu dönemde olduğundan ele alınması gereken kurumlardan biri Darümuallimattır. Kız rüşdiyelerine öğretmen yetiştirmek amacıyla 26 Nisan 1870 tarihinde açılmıştır. Darümuallimat'ın açılışındaki Maarif Nazırı Saffet Paşa'nın konuşmasında karma eğitime dair görüşler yer almaktadır.

Saffet Paşa konuşmasında kızların eğitim almasının gerekliliğini savunmuş ve kızların daha üst kurumlarda eğitim alabilmeleri için bu kurumlarda görev yapan öğretmenlerin yetiştirilmesi gerekliliğini anlatmıştır (Akyüz, 1999):

“... Kadınlar, yaratılışları gereği her türlü saygıya lâyık oldukları gibi, eğitim öğrenim görmelerine de özen göstermek gerekir. ...Osmanlı Devletinde şimdiye kadar kadınlar için orta düzeyde okullar bulunmadığından, kız çocukları sekizer onar yaşlarına kadar sıbyan mekteplerine devam ederek harekeli (işaretlenmiş) yazıtı okuyacak kadar kalırlar; kimileri de evlerinde bazı dinî metinleri okumayı öğrenirlerdi. Bundan daha ileri düzeyde onlar için okul bulunmadığından, zavallı kızlar bu halde kalırlardı. ...İstanbul'da kız çocukları için okullar olmadığından

onlar erkek çocuklarla beraber okuyorlardı. Bunda bazı sakıncalar görülerek geçen yıl erkek ve kız çocuklar ayrılmış ve eğitimsever Padişahımızın sayesinde İstanbul'un çeşitli yerlerinde 7 adet kız Rüşdiyesi açılmıştır. Fakat bunların öğretmenleri erkek olduğu için, yaşları 9 ve 10'u geçen kızlar, örtünme gerekçesiyle bu okullarda iki yıldan fazla kalamayacaklardır. Oysa iki yılda yeterli düzeyde bilgi öğrenemeyecekleri açıktır. Bu nedenle, kızların kız rüşdiyelerinde 4 yıl kalabilmeleri öğretmenlerinin kadın olmasına bağlıdır."

Saffet Paşa konuşmasında karma eğitim ile ilgili düşüncelerini tam olarak belirtmesi de 1869 yılında yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde yer alan kız ve erkek okulların ayrılmasıyla ilgili maddeye benzer bir ifadede bulunmuştur.

Dönemin birçok aydını kadınların daha üst seviyede eğitim almalarını savunmuşlardır. Bu dönemde kadının bir üst kurumda eğitim alması daha sonraki dönemlerde okul ve öğretmen eksikliğinden dolayı karma eğitimi mecbur kılmıştır. Dolayısıyla bu dönemde kadın eğitimiyle ilgili düşünürlerin görüşleri de önemlidir. Örneğin 1919 yılında İstanbul'un işgalinden sonra İngilizler tarafından tutuklanıp Malta'ya sürgüne gönderilen Ziya Gökalp, oradan kızına yazdığı mektuplarında "*Yeni hayat ne zaman başlayacak?*" sorusuna "*Ne zaman ki, kadınlar da erkekler kadar tahsil görerek, cemiyetin idaresindeki rollerini icraya başlarsa...*" cevabını vermiştir. Gökalp bu düşüncesinde kadının da erkek kadar eğitim almasının hatta sosyal hayatta da kadınla erkeğin rollerinin gereğini yapmasını savunmaktadır. Ayrıca "*Aile millî cemiyetin temelidir. Aileyi kadın yapar. O halde millet de kadının bir eseri demektir ... Bizde kadınlar iyi tahsil görmedikleri için aile yükselmiyor. Aile yükselmeyince millet de geri kalıyor. O halde ilerlemenin baş şartı kadın terbiyesidir. Kızların iyi yetiştirilmesidir*". diyerek kadınların daha üst seviyede eğitim almasını savunmuştur. (Duman, 2011)

Ayrıca kızlara ait bir üst kurum olan İnas Darülfünûnu'nun açılması için birçok dönem aydınının görüşleri bulunmaktadır. Bu görüşlerden ilki Seniha Nezahat'a aittir. Seniha Nezahat, *Aşiyân* dergisinin 13. sayısındaki "Hanımlara Mahsus Bir Darülfünûn" başlıklı yazısında bayanlara sadece basit sağlık bilgileri, ev yönetimi, ekonomi konularında konferanslar verilmesini önermiştir. Yazarda kadınlar için bir Darülfünûn açma görüşü, Paris'te yayımlanan "Annalin" adlı bir dergiyi okuduktan sonra gelişir. Adı geçen dergide kadınlar mahsus açılacak okulun mahiyeti, nasıl bir işlev göreceği ve programı yer alır. Yazının sonunda da ülkemizde böyle bir okulun açılması için yetkilileri göreve çağırır (*Aşiyân*, 27 Teşrinisani 1324:419-426).

Karma eğitim ve Avrupa örnekleri

Sâtu Bey, dönemin birçok aydını gibi Avrupa gezilerindeki gözlemlerini çeşitli gazete ve dergilerde yayınlamıştır. Ayrıca birçok yazısı Darülmuaallimin müdürüyken kendisinin çıkardığı *Tedrisat* mecmuasında yer almaktadır. 15 Ağustos 1326'da (miladi 28 Ağustos 1910) *Tedrisat* Mecmuası'nda yayınlanan "Mektepler ve Ahval-i İç-

timaiyye” adlı yazısında İsviçre’de yaptığı gözlemlere yer vermiştir. Zürih şehrindeki okullarda uygulanan karma eğitim uygulamasını gözlemlemiştir. Karma eğitim ile ilgili olarak şunları söylemektedir:

“...Komünlerin maarif hususundaki derece-i salahiyetini pek vâzih bir surette gösterecek bir misale Zürih’te tesadüf ettim. Zürih Şehri’nin site denilen eski kısmı, öteden beri her ay bir âdete tabiiyet ederek, kız ve erkek çocukların ayrı ayrı mekteplerde tedris usûlünü muhafaza etmiştir. Hâlbuki bu şehre bilahare iltihak etmiş ve şimdi tamamen birer mahalle halini almış bulunan yeni komünler ise kız ve erkek çocukların muhteliten tedris ve terbiyesi usûlünü kabul etmiştir. Buradaki mekteplerde yedi sekiz yaşındaki kız çocukları ile erkek çocukları bir araya cem’ine müsaade edilmişken, ötedeki mekteplerde yirmi-yirmi beş yaşlarında delikanlılar ile genç kızlar bile bir arada bulundurulur! Daha garibi var. Bu iki mıntıkânın hududuna yakın bir yerde bulunan bir mektebi ziyaret etmiş idim. Burada bazı sınıflar yek cins, bazı sınıflar ise muhtelit idi. Tahkik edince anladım ki muhtelit sınıf, diğer mahalleye ait bir mektepten- o mektep binasının darlığı ve talebesinin çokluğu sebebiyle- nakil edilmiştir!” (Tedrisat Mecmuası, 15 Ağustos 1326).

Bu yazıdan Zürih’te ilköğretimin, yükseköğretimin karma olduğunu fakat bazı okullarda tek cins eğitim de verildiği anlaşılmaktadır. Fakat Sâtı Bey, bazı okullarda zorunluluktan dolayı bazı sınıfların yakın mahalleye nakil edilmesi sonucunda bazı sınıfların karma, bazı sınıfların da ayrı olmasını garipsemiştir.

Avrupa izlenimleri sırasında karma eğitime dair örnekler gören ve bunu yazılarında değerlendiren bir diğer isim de Ahmet Ağaoğlu’dur. Kadınların sosyal hayata katılabilmesi için eğitilmelerinin gerekli olduğuna inanmış biridir. Almanya seyahati sırasında edindiği izlenimlerini 21 Mayıs 1915 tarihli *Türk Yurdu* dergisinde kaleme almıştır. Yazısında Berlin Darülfünûnu’nda, edebiyattan başlayarak hukuk, riyaziyat, kimya ve hikmete kadar bütün şubelerinde göze batacak kadar çok kız öğrencinin bulunduğu bahseder. Kız erkek karma olmalarına rağmen kızların davranışlarının ne kadar edep ve ciddi olduğuna özellikle dikkat çekmiştir.

“Berlin Darülfünûnunun, otuz üç Alman Darülfünûnları arasında en genci olduğu malûmdur. Mamefih şu muhteşem dârulilimde sulh zamanı devam eden talebe ve tâlibatın adedi on dört bine balığdır. Elyevm muharebe münasebeti ile zükur talebe ve profesörlerin kısm-ı azamı muharebeye gitmiş olduklarından mevcut talebe ve tâlibatın adedi yalnız iki bine kadar varıyor. Müdavim ve mevcut talebenin tahminen onda biri genç ve idadi mektep ikmal ederek erkekler gibi bakalorya imtihanlarını geçirdikten sonra Darülfünûna dahil olan kızlardan ibarettir. Biz bu kızlara Darülfünûnun bütün şubâtında tesadüf ettik. Lisaniyattan, edebiyattan başlayarak hukuka, riyaziyat, kimya ve hikmete kadar bütün ders

sıralarında bunların adedi göze çarpacak kadar kesirdir. Ve sizi temin ederim ki yanlarında ahz-i mevki etmiş olan erkeklerden daha ziyade dikkat ve itina, ciddiyet ve hevesle profesörlerin takrirlerini dinliyor ve yazıyorlardı! Bunların tavır ve hareketlerinde o kadar metanet, ciddiyet ve tabiiyet vardır ki bir genç yanında oturanın bir kız olduğunu asla hissetmiyor. Hemen diğer zükur arkadaşları gibi onun ile de muamele ediyor.” (Türk Yurdu, 21 Mayıs 1915).

Ahmet Ağaoğlu Berlin Darülfünûnunda görmüş olduğu uygulamaları ülkemize örnek olması açısından ayrıntılı bir şekilde ve örnekler vererek açıklamaya çalışmıştır. Ayrıca karma eğitim uygulamasında hiçbir sakınca oluşmadığını da verdiği örneklerle anlatmaya çalışmıştır.

Sâti Bey’in gözlemleri hem ilkokul hem de yükseköğretimle alakalı olmasına rağmen Ahmet Ağaoğlu’nun gözlemi sadece yükseköğretim ile alakalıdır. Ayrıca her ikisi de durum tespiti yapmış olsalar da Ahmet Ağaoğlu, verdiği örneklerle karma eğitimden yana daha açık bir şekilde tutum sergilediği görülmektedir.

Karma eğitim ve kadın aydınların görüşleri

Kadınlıkla ilgili konularda devrine göre dikkat çekici fikirlere sahip olan Emine Semiye, “İslamiyet’te Feminizm” başlıklı makalesinde devrine göre ileri sayılabilecek bir yaklaşımı, kadın-erkek eşitliğini söz konusu eder. Makalede Osmanlı kadınlarının toplumun en yüksek mevkilerinde buldukları ve insaniyet hazinesine sahip oldukları üzerinde durduktan sonra kadınla erkek arasında zekâ bakımından bir fark olmadığını ifade eder (Karaca, 2010):

“Evet efendim, tıbben kadınla erkek dimağı arasında hiçbir fark yoktur. Erkek ve kız çocukların karışık olarak tahsil ettikleri Amerika’daki darütedrislerde, daima istidat ve zekâlarıyla temeyyüz eden ve aliyiül âlâ derecesini kazanan talebatın talebe adâtına müsâvî gelmekte olduğuna dikkat eden esâtze-i kirâm ricâl ile nisvan beyninde fark bulunmadığına hüküm vermişlerdir. Buna darülacezede etibba-yı hazıkanın ekserisinden muvafık izahat almıştım. Fazla olarak kadınların zekâsı yüksek, maneviyatı rakik ve şeffaf bir şefkatle mücelladır, deniliyor.” (Karaca, 2010)

Emine Semiye Hanım, bu yazısında açıkça karma eğitimden bahsetmemiş olsa kız ve erkeklerin arasında zekâ bakımından bir fark olmadığını ve Amerika’da karma eğitimin uygulandığı söyleyerek karma eğitim tartışmaları içinde yer almaktadır.

Yine dönemin kadın ile ilgili görüşleriyle tanınan Mükerrerem Belkıs’ın 27 Temmuz 1913 tarihinde *Kadınlar Dünyası* dergisinde yayınlanan “Maarif Nezaretinden İstirham Darülfünûnda Usul-i Terbiye Ve Tedris Dersleri” adlı yazısına göre Maarif Nezareti erkek öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim olarak adlandırabileceğimiz bir program dâhilinde Darülfünûn salonunda Usul-i Terbiye ve Tedris dersleri düzenle-

miştir. Yazıda bu derslerin sadece erkek öğretmenlere düzenlenmesine yönelik Maarif Nezaretine böyle bir ihtiyacı dikkate aldığı için teşekkür edilmiş ve kadın öğretmenlere yönelik de aynı faaliyetin yapılması istenmiştir:

“Yoksa muallimelerin böyle derslere ihtiyacı yok mu?... Yoksa kızların talim terbiyesiyle vatanın tealisi alakadar değil mi? Maarif Nezaretinden kadınlık namına istirham ederim: Muallimelerin Usûl-i terbiye ve tedrisdeki noksanları nazardan dür tutulmayarak bu husustaki ihtiyaçları temin edilsin. Evet kadınlık namına istirham ediyorum ve ediyoruz: Muallimler gibi muallimelere de bir ders açılın. Eğer başka ders küşad etmekte nezaretçe müşkülât görülüyorsa muallimlerle beraber aynı dershaneye muallimeler de davet etsin. Aynıyla muallimler gibi muallimelere de bu derslere, konferanslara devam etmeleri hususunda mecbur tutulsunlar. Her halde Maarif Nezaretinin bu ihtiyacımızı nazarı itibare alacağını ümit ederiz.” (Kadınlar Dünyası, 27 Temmuz 1913)

Mükerrem Belkıs, yazısıyla kadın erkek eşitliği vurgusu yaparak erkek öğretmenlere verilen eğitimin kadın öğretmenlere de verilmesi gerektiği konusunda düşüncelerini dile getirmiştir. Ayrıca verilecek hizmet içi eğitimin aynı salonda verilmesi görüşünü ileri sürerek karma eğitimden yana bir görüş bildirmiştir.

Ayrıca bu olayın yaşanması ile ilgili olarak Latifoğlu, (1999:75) *“Kadınlar Dünyası tarafından kadın erkek öğretmenlerin aynı salonda ders görmelerinin teklif edilmesinin karma eğitim meselesinin gündeme gelmesine etki”* ettiğini belirtmektedir.

31 Ocak 1914 tarihli *Kadınlar Dünyası* dergisinin 127. sayısında yer alan “Çare-i Terakki” adlı yazıda Bintü’l Halim Seyhan karma eğitimden de bahsetmiştir. Yazısında Avrupa’da karma okulların olduğundan, burada kızlarla erkeklerin bir arada eğitim aldıklarından, bu tür okullarda eğitim ve başarının daha yüksek olduğundan ve bu okulların önceden beri olduklarından fakat kendisinin bunu yeni haber aldığından bahsetmektedir. Ayrıca bizim de ibtidaiden itibaren karma eğitimi uygulamamız gerektiğini savunmaktadır (Kadınlar Dünyası, 31 Ocak 1914).

Halide Edip’in fahri müfettiş sıfatıyla İstanbul’daki vakıf ve kız okulları hakkında hazırladığı raporlarda karma eğitime ilişkin bilgiler yer almaktadır. 1916 yılında *Türk Yurdu* dergisinde yayınlanan bu raporlarda Halide Edip okullar hakkında bilgi verirken karma eğitimle ilgili düşüncelerine yer vermiştir. Şehzadebaşı Muhtelit Mektebi hakkında yazdıklarından karma eğitim ile ilgili düşünceleri anlaşılmaktadır. Yazdığı raporda şunları söylemektedir:

“...Kız-erkek çocukların beraber bulunması bütün talebede daima uyanık ve canlı bir halet-i ruhiye yapıyor. Erkek çocuklar kadın hocaların tesiriyle ibtidai çocuklarına mahsus olan birâz bâriz huşûnet ve gürültüden kurtulmuşlar, faaliyetleri düşünüşlerinde olanca kuvvetiyle tecelli ediyor. Kız çocuklardan geri kalmamak için meşru bir rekabet hissiyle

beraber kız arkadaşlarına sınıfta çalışırken tebeşirlerini vermek, siyah tahtaları temizlemek gibi yeni ve medeni efendilikleri hiç ihmal etmiyorlar. Çocukların ayrı ayrı tahsiline en çok uğraşılan şüphesiz bu küçük mekteptir. Bu mektebin erkek çocuklarını kız çocuklarına fâik buldum". (Türk Yurdu, 1916).

Yazıdan anlaşılacağı üzere Halide Edip'e göre eğitim aslında karma olmalıdır. Karma eğitimin öğrencilerin çalışma şevkini arttırdığını ve kız ve erkek arasında medeni bir ilişki tarzı yerleştireceğinden böyle bir eğitimin medenileşme yolunu açtığını belirtmektedir.

"...Şehzadebaşı müdiresi kuvvetli iradesi ve fitri kabiliyet-i tdrisi ile erkek ve kız çocukları bir arada idare için bilhassa yaratılmış gibi görünüyor. Onun için idarenizin bu mektepteki tedrisin behemehâl iki seneye iblağı için nazar-i dikkatini celp ederim. Mektebin yegâne mahzûru bahçesizliği olmakla beraber onu da arkasındaki medreseden biraz almakla telâfi etmek kabildir zannındayım." (Türk Yurdu, 1916).

Ayrıca Halide Edip karma eğitim uygulanan Şehzadebaşı Muhtelit Mektebi'nde olduğu gibi diğer okullarda da idarecilerin karma eğitimi uygulayabilecek seviyede olmalarını savunmaktadır.

Karma eğitim ve erkek aydınların görüşleri

Yine bu dönemde daha önce kızlar için açılması istenen İnas Darülfünûnu'nu için yapılan tartışmaların verilen eğitim ile ilgili olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Ahmed Emin (Yalman) tarafından 6 Eylül 1334 (1918) tarihli *Vakit* gazetesinde yazılan makalede öncelikli olarak memleketin kadınlardan istifadeye mecbur ve muhtaç olduğu sebepler açıklanmıştır. Kadına ait düşüncelerin değiştiğini, kadının okuyup yazmasına, sokağa çıkmasına karşı çıkanların artık bunu kabullendiğini ve memur olarak çalışan kadınların çoğaldığını belirtmektedir. Kadınların sosyal hayata karıma-şıyla ilgili olarak da şunları söylemektedir:

"Kadınların hayat-ı umumiyeye karışması hususundaki tekâmül seri bir surette cereyan etmekle beraber tetrici kademelerden geçmiştir. O surette ki Türk Ocağında ve millî talim ve terbiye merkezinde erkek ve kadınlara konferanslar verildiği zaman bunu çirkin bulmak kimsenin hatırına gelmemiştir. Bundan sonra Darülfünûn'da evvela muhtelit konferanslar verilmeye, sonra da kadınlar ve erkekler için müselsel serbest dersler tertip olunmaya hiçbir taraftan teşebbüs vaki olmaksızın ahval ve hadisatin tabii cereyanıyla başlanmıştır. Memleketin efkâr-ı umumiyesi kadınların tahsil görmek hakkını bu derecelere kadar teslim ettiği, bilhassa harbin mucip olduğu adamsızlık karşısında kadınların mesai-sinden memleketin hayrı namına istifade etmek lüzumunu iyice anladığı halde Darülfünûn'un Tıp Fakültesiyle diğer fakültelerinden ve Ticaret ve Sanayi-i Nefise gibi meslek mekteplerinden kadınların istifade et-

mesine mani olmak kimsenin tecviz edemeyeceği bir şeydir.” (Vakit, 6 Eylül 1918).

Ayrıca Ahmed Emin kadınların Darülfünûn’a erkeklerle birlikte kabul edilmesi zamanın geldiğini hatta Türk Ocağı gibi kuruluşlarda kadın ve erkeklerin beraber konferansa katılmasının ayıplanmaması gerektiğini vurgulamıştır.

Vedat Nedim (Tör), 15 Ağustos 1918’de *Muallim Mecmuası*’nın 24. sayısında yayınlanan “Mekteplerde Cinslerin Birleşmesi” adlı yazısında kız ve erkek öğrencilerin birlikte okuması gerektiğini savunarak şöyle demektedir:

“Avrupa pedagogları arasında birtakım münakaşalara yol açan bu meselenin bizim muhitimiz için ... pek hususi bir ehemmiyeti haiz olduğu şüphesizdir. Biz eğer cemiyetimizin kadınlık ve erkeklik hayatında eski kof ananeleri kökünden çürütürsek yeni bir âlem yaratmak istiyorsak –ki bunu mutlaka istemeliyiz- kız ve oğullarımızı şimdiden birbirleri arasında yaşamaya, birbirlerine karşı mevkilerini tanıtturmaya alıştırmalıyız.” (Muallim Mecmuası, 15 Ağustos 1918).

Vedat Nedim, karma eğitimin Avrupa pedagogları tarafından tartışıldığını ve karma eğitimin kız ve erkek öğrenciler üzerinde olumlu etki bıraktığını belirtmektedir. Karma eğitimin birçok yararının olduğunu ve bunlardan biri olan sosyal yararını da şu cümlelerle anlatmaktadır:

“...mekteplerde cinslerin birleştirilmesi keyfiyeti beni, gençliğimizi çocukluktan başlayarak birbirlerini tanımaya, birbirlerinin tamamlayıcı uzuvlar olduğunu anlamaya ve sonra namusu yalnız saç ucuyla Hazreti Âdem’in elmasında görmekten kurtarmaya götüren biricik esaslı yol.” (Muallim Mecmuası, 15 Ağustos 1918).

Ayrıca Vedat Nedim, yazısında karma eğitimin eğitimsel de yararlarının olduğunu ileri sürerek, karma eğitimin sınıfları canlı tutacağını, cinsler arasında bir rekabet olacağını söylemektedir. Karma eğitimin yararlarını açıkladıktan sonra zararları olmayacağı konusunda da örnekler vermiştir:

“...birlikte okuma cinslere birbirini tanıtmayı, kabiliyetlerinin hududunu çizmeyi öğretecektir. Biliyorum, itirazların en mühimi asıl bu meselenin esasına çevrilmiş olacak. Kızla erkek çocukların bir arada ders okumaları mı? Ateş ile barut hiç bir kaba konur mu? Çocuklarımızın ahlakı ne olur sonra? Muhafazakâr uzuvların buna benzer birçok bağırışları... En büyük, en af olunmaz yanlış, kadınlıkla erkeği ateşle baruta benzetmektir. Kadınlıkla erkek bugünkü medeni cemiyetler için ateşle barut birbirine zıt iki madde olmaktan ziyade cemiyet motoruna buhar yapan ateşle sudur. Onlar birbirinin tamamlayıcısı, birbirinin eşidir. Yoksa birbirinin düşmanı, birbirinin zıddı değil. Çocuklarımızın ahlakını ise onları ayrı ayrı odalarda okutarak, yaşlıca kızlarımızı çarşaflara

dolayarak temin edebileceğimizi sanıyorsak aldanan her halde ben değilim.” (Muallim Mecmuası, 15 Ağustos 1918).

Yazısında birtakım ön yargıların da olduğunu söylemektedir. Örneğin kız ve erkeğin ateş ve baruta benzetilerek bir arada olmasının yanlış olduğu söyleyenler için farklı bir görüş ortaya atmış ve kız ve erkeğin ateşle su gibi toplum motoruna buhar yapan unsurlar olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur.

Muallim Mecmuası'nın 15 Eylül 1918 tarihli 20. sayısında Darülfünûnlarla ilgili bir değerlendirme yazısı bulunmaktadır. Yazıda yukarıda tartıştığımız 6 Eylül 1334 (1918) tarihli *Vakit* gazetesinde yer alan Ahmet Emin'in yazısından bahsedilmiştir. Ayrıca Kız Darülfünûnu'nda okutulan dersleri örnek gösterilerek bu okula Darülfünûn denmesinin doğru olmadığı belirtilmiş ve Darülfünûnların ayrı ayrı olmasının getireceği sorunlara dikkat çekilerek şöyle denmektedir:

“... bir tek Darülfünûnu idare edecek müderris ve muallim bulmakta müşkülât çekilirken iki Darülfünûnu yaşatacak müderrisleri nereden bulacağız? Huzur-i ilmide kadınlık ve erkeklik yoktur. İlim ve fen karşısında kadını erkekten ayıran zihniyetin hakim olduğu yerde esasen Darülfünûn yaşamaz. İki sene önce Tıbbiyeye talebe kabulü fikri ortaya atılmış ve birçok lehdarları da çıkmıştı. Bu sene meselenin yalnız kavliyatla kalmıyarak hanımlarımızın Darülfünûn sıralarında erkek arkadaşlarıyla birlikte ders dinlediklerini görmeyi temenni ederiz.” (Muallim Mecmuası, 15 Eylül 1918)

Yazıda ilmin kadınlığı ve erkekliği olmadığını vurgulanarak kadın ve erkek için eğitim ayrı verildiğinde bunun için zorlanacağı belirtilmiştir. Çünkü ayrı eğitim verildiğinde Darülfünûn'da yeteri sayıda müderris bulunamayacağı söylenmektedir.

Karma eğitim ve karşıt görüşler

Seniha Nezahat, Emine Semiye ve Mükerrerrem Belkıs gibi dönemin kadınların üst düzey eğitim alması gerektiği düşüncesinden dolayı karma eğitimi savunanların aksine karşı çıkanlar da olmuştur.

Örneğin *Resimli Mektep Âlemi* dergisinin 1913'te yayınlanan 2. sayısındaki Mahmut Kenan'ın “Mektep” adlı yazısında okullarda kız ve erkek çocukların ayrı ayrı bulunmaları bir ihtiyaç olarak gösterilmiştir:

“Bir okul hem erkek hem de kızlara mahsus olamaz. Erkekler ve kadınlar yaratılıştan kabiliyet ve ilgileri bakımından birbirinden çok farklıdır. O nedenle eğitimlerinin de ayrı ayrı olması gerekir. Bizde tesettür kaygısıyla çocukları küçükten alıştırmak için kız ve erkek çocukları birbirinden tamamen ayrı ve hemen hemen birbirlerini görmeyecek şekilde ayrı bulundurdıklarından bir mektepte hem kız hem erkek bulunması ayrı ayrı bulunması bu okulun iki farklı alana yönelik olduğunu

göstermez. Bu bir okul bünyesinde iki okulun var olduğunu gösterir.”
(Resimli Mektep Âlemi, 1913).

Mahmut Kenan’ın bu düşüncelerinden Gurbetoğlu (2006) “*karma eğitimin henüz düşünce olarak tam bir gelişme gösteremediği ve aynı bina içerisinde aynı programı uygulayan iki farklı okul görünümünün doğal kabul edildiği*” sonucunu çıkarmaktadır (Gurbetoğlu, 2006:236). Mahmut Kenan, Resimli Mektep Âlemi dergisindeki bu yazısına göre karma eğitime karşı bir görüş bildirmiştir.

Eğitimciliğinin yanı sıra gazeteci de olan Necmeddin Sadak, *Yeni Mecmua*’nın 12 Temmuz 1917 tarihli sayısındaki “Genç Kızların Terbiyesi” adlı yazısında karma eğitime ilişkin fikirlerini açıklamıştır. Necmeddin Sadak, kadınların da toplumun bir üyesi olduğuna ve erkeklerle aralarındaki sosyal farkların kaldırması zorunluluğuna inanmaktadır. Bunun gerçekleşebilmesi için kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin karşılıklı saygı esasına dayalı olması gerektiğini, bu saygının ise ancak zihniyet değişimiyle olabileceğini düşünmektedir. Çözüm ise, bu fikrin erkek çocuklarına telkin edilmesi ve sekiz-on yaşına kadar kız ve erkek çocukların bir arada eğitilmesidir.

“...Kadınlarla erkekler arasında olan mevcut ruhi ve içtimai farkları terbiyede göz önüne almakla beraber, aradaki katı ayrılığı, yabancılığı izaleye çalışmak ve kadınların da cemiyetin uzvu olduğunu ve aradaki münasebetlerin müteakabil hürmet esasına müstenid olması lazım geldiğini erkek çocuklara telkin etmek lazımdır. Bunun için de en iyi çare, zannımıza göre, sekiz on yaşına kadar erkek ve kız çocuklara ibtidai, müşterek terbiye verilmelidir. Çünkü ilk yaşlarda erkek ve kız çocuklar arasında kabiliyet, istidat noktasından pek çok fark yoktur. Bu farkı tezyid eden terbiyedir. Terbiyede ufak bir tahvil istenilen neticeyi verebilir.
(Yeni Mecmua, 12 Temmuz 1917)

Necmeddin Sadak, böylece belli bir yaşa kadar karma eğitimden yana bir tutum sergilemiştir. Yani ibtidailerde 8-10 yaşına kadar karma eğitim verilmesi gerektiğini söylemektedir. Çünkü bu yaşlarda kız ve erkek arasında yetenekleri açısından bir fark yoktur. Ama daha sonra kız ve erkeklere farklı eğitim verilmesi gerekir.

Yine bu dönemde toplum içinde kadın ve erkeğin bir arada olması tam olarak kabullenilememiştir. Hatta aydın ve eğitimci sınıfında bile bu durum ayındır. Örneğin 20 Nisan 1916 tarihinde İstanbul’da Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti adı altında kurulan eğitim derneğinin Galatasaraylılar yurdunda gerçekleşen açılma töreni kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı yapılmıştır (Unat, 1964). Bu olay dönemin kadınıla erkeğin bir arada olmasına ilişkin toplumun bakışını yansıtmaları açısından önemlidir. Karma eğitim tartışılırken bir törenin kadın ve erkek için ayrı ayrı yapılmasının toplumsal hayatta kadınıla erkeğin bir arada bulunmasının kabullenilmemesi durumundan hareketle karma eğitimin tartışılmasına neden olduğu söylenebilir. Buna benzer örnek Ahmed Emin’in yazısında dile getirdiği Türk Ocaklarında yapılan faaliyetlerde kadınıla erkeğin bir arada olmasının ayıplanmaması gerektiğini vurguladığı yazıya benzemektedir.

2. Sonuç

II. Meşrutiyet döneminde karma eğitimin uygulanması konusunda ileri sürülen fikirlerin ve yapılan tartışmaların çoğunluğu kadınların daha üst seviyede eğitim almalarının gerekli ve karma eğitimin çağdaş eğitim yaklaşımı olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda daha çok kadın eğitimci ve aydınların yazılarına rastlanmıştır. Bu da kadınların hemcinslerinin daha iyi bir eğitim almalarını istemelerinden ve kendilerinin eğitim alırken karşılaştıkları sorunlardan dolayı olduğu söylenebilir. Ayrıca bu dönemde Avrupa izlenimlerine de yer verilmesi ülkemizin çağdaş medeniyetler seviyesine çıkma arzusunun da kadınların eğitilmesiyle olabileceği düşüncesinin olmasından kaynakladığı düşünülebilir. Yine kadınların sosyal hayatta da erkeklerle birlikte olabileceğinin kabullenilmesi de karma eğitim fikrinin gündemde kalmasını etkilediği söylenebilir.

Tespit edilen görüşler genel olarak değerlendirildiğinde karma eğitime açıkça karşı çıkan Mahmut Kenan'dan başka görüş tespit edilememiştir. Necmeddin Sadak'ın görüşü karma eğitimin 8-10 yaşına kadar yapılmasıdır. Bu da sadece ilköğretimde karma eğitim uygulamasının yapılmasının savunduğu anlaşılmaktadır. Karşı görüşlerin tespit edilememesinin nedeni karma eğitim yapılmasını isteyen herhangi bir olayın yaşanmamasıdır. Diğer dönemlerde Darülfünun'da veya ortaokulda karma eğitim yapılması istenmiş ve bununla ilgili çeşitli olaylar yaşanmıştır. Fakat bu dönemde daha çok kadınların üst düzeyde eğitim alması konusu gündemde olmuştur.

3. Kaynaklar²

- Akyüz, Yahya. (1999). **Osmanlı Son Döneminde Kızların Eğitimi ve Öğretmen Faika Ünlüer'in Yetişmesi ve Meslek Hayatı**. *Millî Eğitim*, Temmuz-Ağustos-Eylül, Sayı 143.
- Duman, Tayyip. (2011). **Türkiye'de Kadın Eğitimi**. Yayınlanmamış Konferans Notları. Niğde Üniversitesi 8 Mart 2011.
- Gurbetoğlu, Ali. (2006). **II. Meşrutiyet Döneminde Yayımlanan Çocuk Dergilerinin Eğitim Açısından İncelenmesi (1908–1918)**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.
- Karaca, Şahika. (2010). **Emine Semiye Hayatı-Fikir Dünyası-Sanatı-Eserleri**. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kayseri.
- Latifoğlu, Asiye. (1999). **Kadınlar Dünyası Gazetesinde Eğitim ve Öğretim**. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Unat, Faik Reşit. (1964). **Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış**. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

2 Gazete ve mecmua yazılarının künyelerini metin içerisinde ayrıntılı olarak verildiğinden kaynaklar kısmında ayrıca gösterilmemiştir.

EXTENDED ABSTRACT

The main objective of this research is to analyze “the ideas and debates in Turkish Education System on coeducation during The Second Constitutional Era”. The reason for choosing coeducation as the subject of this research is to show how the teachers and intellectuals evaluate coeducation that plays an important role in Turkish cultural and social lifestyle because these ideas are thought to be effective on today’s educational system. In addition, this study is very important because there are some parts in some thesis and books about coeducation but there is not a comprehensive research. This study aims to fill this gap.

Coeducation is an important subject of Turkish educational history. In history, for example in Ottoman Empire, coeducation was not a problem because only primary education was available for the girls. European style schools were built for only girls or only boys after that period. There were all-girls schools such as Girl Secondary School, (Rüştiye) Girl High School (İdadi) and Girl University (Darülfünun).

Coeducation practices and discussions on it were more widespread during and after The Second Constitutional Era. Coeducation became an issue and started to be discussed because of the increasing of the number of girls that are a part of education, different problems result from the building of only-girls of only-boys schools and economic problems. The role of instructors and intellectuals of the time is very important.

We have reached the writings of important instructors and intellectuals of the time such as Halide Edip, Seniha Nezahat, Emine Semiye ve Mükerrerrem Belkıs, Necmeddin Sadak, Ahmed Emin, Vedat Nedim, Aġaoġlu Ahmet, Satı Bey in the newspapers and magazines.

As a result, most of the discussions and ideas that express the application of coeducation during The Second Constitutional Era result from the ideas that defend the necessity of education of women and coeducation is the modern educational approach. Therefore, we see writings of female instructors and intellectuals defending this. Furthermore, it can be said that impressions of Europe are expressed because reaching the degree of modern civilizations can be realized by the education of women. It can also be said that acceptance of the idea that women can participate in social life with men has affected coeducation to be on agenda.